

DANIEL MAKOWIECKI, MARTYNA WIEJACKA, *The Horse (Equus caballus) in Early Medieval Poland (8th–13th/14th Century) According to Zooarchaeological Records*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2023, ss. 304, ryc. 28, tabl. 96

Książka Daniela Makowieckiego i Martyny Wiejackiej podzielona jest na sześć rozdziałów poprzedzonych przedmową. Składa się ze wstępu, opisu materiału i metod, oraz trzech katalogów danych, dotyczących szczątków średniowiecznych koni. Każdy z nich opatrzony jest osobnym wstępem. Na końcu znajdują się podsumowanie, materiał ilustracyjny, zbiór tablic i spis literatury. Tytuł pracy odpowiada jej zawartości, jednak należy zauważyć, że podane w nawiasie ramy chronologiczne nie odnoszą się *stricto* do wczesnego średniowiecza, sięgając przełomu XIII i XIV w., a nawet, jak wynika z treści książki, wieku XV. Ponadto, zakres czasowy pracy obejmuje również wieki VI i VII. Nie ma to odzwierciedlenia w tytule, chociaż uzasadnione jest periodyzacją tego okresu, powszechnie akceptowaną przez archeologów wczesnego średniowiecza¹.

Przyjęte ramy czasowe autorzy podzielili na cztery fazy: okres plemienny (VI–połowa X w.), czasy wczesnopiastowskie (druga połowa X–pierwsza połowa XI w.) i późnopiastowskie (połowa X–pierwsza połowa XII w.), okres rozbicia dzielnicowego (połowa XII–ok. końca XIII w.) oraz zjednoczonego Królestwa Polskiego (XIV–XV w.), przy czym dane na temat pierwszego i ostatniego okresu zostały zebrane w celach porównawczych. Zakres terytorialny pracy obejmuje ziemię chełmińską i dobrzyńską, Pomorze Wschodnie, Wielkopolskę, Kujawy, ziemię lubuską, Małopolskę, Mazowsze, Śląsk, Pomorze Zachodnie, a także zachodnią część Księstwa Halicko-Włodzimierskiego. Do opracowania włączono także Prusy, które w średniowieczu nie były ziemiami polskimi — w pracy zostały uwzględnione w celach porównawczych. Jednak, w konsekwencji zakres terytorialny opracowania wykracza poza ramy zapowiedziane w tytule książki.

Pierwszy katalog to zestawienie tabelaryczne 344 zespołów szczątków zwierzęcych, w których odnotowano obecność kości koni. Znajdują się w nim dane na temat lokalizacji stanowisk archeologicznych, z których pochodzą opisane zespoły szczątków zwierzęcych, a porządkujący kontekst do tego stanowi współczesny podział administracyjny wraz z przyporządkowaniem do regionów historycznych. W każdym zapisie zawarto informacje na temat datowania szczątków oraz stanowisk, z których zostały pozyskane. Uwzględniono tu również kategoryzację funkcjonalną wskazanych punktów osadniczych, dzieląc je na osady — w tym te na wyspach, cmentarzyska — z wyróżnieniem kurhanowych, grodziska, porty, klasztory, miasta i przedmieścia, zamki i rezydencje. W bazie danych zamieszczono informacje dotyczące liczebności szczątków ssaków (udomowionych i dzikich) oraz poszczególnych gatunków ssaków hodowlanych, a także udział procentowy kości koni wśród tych należących do zwierząt gospodarskich zarejestrowanych na każdym ze stanowisk. Zestawienie uzupełniają odnośniki do spisu literatury, zawierającego pozycje archeozoologiczne oraz archeologiczne. Katalog ten stanowić może podstawę do studiów nad rolą konia w obrzędowości pogrzebowej, gospodarce ludności zamieszkującej w ośrodkach i osadach różnego typu w okresie średniowiecza oraz nad konsumpcją mięsa podstawowych gatunków ssaków w średniowieczu.

¹ Buko A. 2005, s. 11.

W drugiej bazie danych zawarto charakterystykę 138 depozytów szkieletowych koni. Zamieszczono w niej, analogicznie jak w pierwszej, lokalizację i chronologię stanowisk, na których dokonano odkryć. Następna kategoria danych dotyczy liczby osobników stanowiących depozyt, płci i wieku zwierząt w chwili śmierci oraz odtworzonych wysokości w kłębie, a w niektórych przypadkach ustalonego na drodze badań genetycznych haplotypu oraz koloru umaszczenia konkretnych sztuk. Do opisu każdego zespołu dołączono tabelę z wykazem elementów anatomicznych, danymi biometrycznymi oraz uwagami na temat zaobserwowanych na kościach zmian chorobowych i stanu zachowania szczątków. Część zapisów katalogowych zawiera odwołanie do zamieszczonej w omawianym tomie dokumentacji rysunkowej i fotograficznej, a wszystkie — odniesienia do literatury. Opis depozytów uwzględnia nie tylko te odkryte w wyniku standardowych wykopalisk, ale także odnalezione podczas badań podwodnych. Należy zaznaczyć, że nie jest to baza danych sumująca wyłącznie wtórne informacje — uwzględniono w niej nowe wyniki datowań AMS 14C. Zestawione tu informacje to cenne źródło do opracowań syntetycznych, na przykład w zakresie wzorców doboru koni w ramach hodowli czy też oceny ich kondycji, a także stanu wiedzy i poziomu opieki weterynaryjnej w średniowieczu².

Ostatnie zestawienie to katalog czaszek końskich. Zamieszczono tam opisy i zdjęcia zarówno tych pochodzących z depozytów opracowanych w poprzedzającej go bazie danych, jak i odrębnych ich znalezisk, wraz z odniesieniami do lokalizacji i chronologii stanowisk. Rekordy składają się z opisu cech biologicznych (płeć i wiek) i biometrycznych (pomiarów czaszek) oraz uwag na temat morfologii i tafonomii z odwołaniami do bogatej części ilustracyjnej³ i bibliografii. Podobnie jak w poprzednim katalogu, również w tym, poza informacjami zebranymi z dotychczasowej literatury, znalazły się dane o znaleziskach dotąd niepublikowanych i wyniki analiz laboratoryjnych wybranych materiałów archeozoologicznych.

Niewątpliwymi zaletami publikacji są kompleksowość baz danych, w których zamieszczono niepublikowane dane z opracowań i prac dyplomowych, archiwizowanych jako maszynopisy w wielu różnych instytucjach i firmach archeologicznych, a także prezentacja wyników badań własnych autorów wraz z odnoszącą się do nich literaturą. Wadą publikacji jest brak komentarza do rezultatów analiz laboratoryjnych w podsumowaniu, aczkolwiek wiadomo, że książka jest tylko częścią dużego projektu badawczego⁴, w ramach którego powstało kilka artykułów problemowych, omawiających szczegółowo różne dane zawarte w *The horse...*, opublikowanych także już po wydaniu recenzowanego tomu⁵.

Książka Daniela Makowieckiego i Martyny Wiejackiej jest najbardziej szczegółową bazą danych dotyczącą znalezisk szczątków średniowiecznych koni w Polsce. Napisano ją klarownym językiem zrozumiałym także dla osób niezajmujących się archeozoologią — jest zatem publikacją uniwersalną, która z pewnością okaże się użyteczna dla badaczy z innych dziedzin, zarówno dla humanistów, jak też zoologów.

mgr Małgorzata Zalewska-Nowak

Anthropos. Szkoła Doktorska IPAN

m.zalewska@iaepan.edu.pl

© <https://orcid.org/0009-0008-9980-8152>

² Zadanie to zrealizowali częściowo Maciej Janeczek, Daniel Makowiecki, Aleksandra Rozwadowska, Wojciech Chudziak i Edyta Pasicka (2024).

³ Choć nie zawsze, ponieważ w niektórych przypadkach nie dysponujemy dokumentacją graficzną.

⁴ Publikacja powstała w ramach realizacji projektu pt. „The Horse in Poland in the Times of the Piasts and Internal Fragmentation. An Interdisciplinary Study” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (grant numer 2017/25/B/HS3/01248, Opus 3).

⁵ Makowiecki D. i in. 2022; Szczepanik P. i in. 2022; Janeczek M. i in. 2023; Popović D. i in. 2024.

BIBLIOGRAFIA

- Buko Andrzej. 2005. *Archeologia Polski wczesnośredniowiecznej*, Warszawa.
- Janeczek Maciej, Makowiecki Daniel, Rozwadowska Aleksandra, Pasicka Edyta. 2023. *Battle wound as a probable cause of the death of an early medieval horse in Ostrów Lednicki, Poland*, „International Journal of Paleopathology”, 40, s.70–76.
- Janeczek Maciej, Makowiecki Daniel, Rozwadowska Aleksandra, Chudziak Wojciech, Pasicka Edyta. 2024. *Pathological Changes in Early Medieval Horses from Different Archaeological Sites in Poland*, „Animals. Multidisciplinary Digital Publishing Institute”, 14, 3, 490. <https://doi.org/10.3390/ani14030490>
- Makowiecki Daniel, Chudziak Wojciech, Szczepanik Paweł, Janeczek Maciej, Pasicka Edyta. 2022. *Horses in the Early Medieval (10th–13th c.) Religious Rituals of Slavs in Polish Areas — An Archaeozoological, Archaeological and Historical Overview*, „Animals, Multidisciplinary Digital Publishing Institute”, 12, 17, 2282.
- Popović Danijela, Baca Mateusz, Wiejacka Martyna, Chudziak Wojciech, Makowiecki Daniel. 2024. *Genetic characterization of horses in Early Medieval Poland*, „Journal of Archaeological Science: Reports”, 56, s. 1–10.
- Szczepanik Paweł, Makowiecki Daniel, Chudziak Wojciech. 2024. *Horse skulls revisited. Analyses of selected deposits from the territory of Poland*, „Archeologia Historica Polona”, 30, s. 281–303.